אמרה ליה (א) מן יהיב לן מכותבות דיריחו ואכלנא ביה נפל עלה חורבה ומתה אמרו חכמים [א]הואיל ולא נכנס אחריה אלא לבודקה מתה אינו יורשה: סבלונות מועטין שתשתמש בהן בבית אביה וכו': יתיב רבין סבא קמיה דרב פפא ויתיב וקאמר [ב]בין שמתה היא ובין שמת הוא הדר הוא סבלונות הדרי מאכל ומשתה לא הדר [ג]הדרא בה איהי הדרא אפילו כישא דירקא אמר רב הונא בריה דרב יהושע [ד]ושמין [ה]להן דמי בשר בזול עד כמה בזול [ו]עד תילתא: **מתני'** [ז]שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים [ח]ושייר קרקע כל שהוא מתנתו קיימת [ט]לא שייר קרקע כל שהוא אין מתנתו קיימת: **גמ'** מאן תנא דאזלינן בתר אומדנא אמר רב נחמן רבי שמעון בן מנסיא היא דתניא [י]הרי שהלך בנו למדינת הים ושמע שמת בנו ועמד וכתב כל נכסיו לאחר ואחר כך בא בנו מתנתו מתנה רבי שמעון בן מנסיא אומר אין מתנתו מתנה [כ](שאלמלא) היה יודע שבנו קיים לא היה כותבן רב ששת אמר ר' שמעון שזורי היא [ל]דתניא [מ]בראשונה היו אומרים [נ]היוצא בקולר ואמר כתבו גט לאשתי הרי אלו יכתבו ויתנו חזרו לומר [ס]אף המפרש והיוצא בשיירא רבי שמעון שזורי אומר [ע]אף המסוכן ורב נחמן מאי טעמא לא מוקים לה כרבי שמעון שזורי שאני התם דאמר כתבו ורב ששת מ"ט לא מוקים לה כרבי שמעון בן מנסיא אומדנא דמוכח שאני מאן תנא להא דתנו רבנן [פ]הרי שהיה חולה ומוטל במטה ואמרו לו נכסיך למי ואמר להן

דומה

אמרה ליה. דרך שחוק: **מאן יהיב לן מכותבות דיריחו.** שהן מתוקים ונאכל עם הלגון שהוא חד שכן היה דרכן לאכול תמרים עם הלגון שזה חד וזה מתוק ומתקן זה את זה ולפי שהבינה שלגנותה נתכוין השיבתו דרך שחוק כך. ולישנא דאמרי' שנטל עמו כותבת אמרה כותבות דיריחו אני מריחה ולא לגון. יריחו נקראת עיר התמרים(ט) והיינו כותבות: **נפלה עליה חורבה ומתה.** ובא הבעל לפני ב"ד והיה רוצה לירש את אשתו ואמרו חכמים הואיל ולא נכנס עמה לבא עליה אלא לבודקה ולגרשה ומתה בתוך כך אינו יורשה. אית דגרסי הכי ומוקי לה בארוסה ולא נהירא לי דאפילו בא עליה בימי אירוסין קודם הכנסתה לחופה לא ירית לה כדתני(י) חנן כל אמי אשתו ארוסה לא אונן כו' מתה אינו יורשה דאין הבעל יורש את אשתו עד שתכנס לחופה כדנפקא לן (לעיל דף קט:) ירושת הבעל משארו הקרוב אליו ממשפחתו וירש אותה(כ) דהיינו לאחר שנכנסה לחופה הלכך בנשואה מוקמינן לה והכי גרסי' ואמרו חכמים הואיל ונכנס אחריה לבודקה מתה אינו יורשה דכיון דהיה בדעתו לגרשה אם ימצאנה בעלת מום ובתוך כך מתה קודם שנתפייסו אינו זוכה בירושה. ומהכא שמעינן שמי שמתה אשתו מתוך קטטה שיש בדעתו לגרשה שוב אינו יורשה כדאמרי' במס' גיטין (דף יח.) משנתן עיניו לגרשה שוב אין לבעל פירות: **ויתיב וקאמר בין שמת הוא בין שמתה היא והדר בה.** איהו ומגרש לה: **סבלונות הדרי.** כגון סבלונות שאין עשוין ליבלות שלא סתם אבל אוכלא ומשתיא שלא בבית חמיו לא הדרי מסתמא אם אכל מסעודת חתן שם בדינר דהיינו עשוין ליבלות הלכך מחולין כדתניא לעיל(ל) אבל אם פירש על מנת שיחזרו לי הדרי לא שנא סבלונות מרובין ולא שנא סבלונות מועטין כדמפ'(מ) במתני' אבל אי הדרא בה איהי אפי' כישא דירקא הדרא אגודה של ירק אבל קדושין לא הדרי כדאמרי' לעיל [קמה.]

נכנס אחריה לחורבה לבודקה. פי' רבינו יעקב דבארוסה מיירי (ו) ובא לראות אם היא תותרנית אם לאו ואם אינה תותרנית ישאנה ואמרו חכמים הואיל ולא נכנס אחריה אלא לבודקה ולא לשם נישואין נכנס ולכן אם מתה לא יירשנה אבל אם לא נכנס אחריה לבודקה היה יורשה וכגון שהחורבה שלו כדאמר בכתובות פרק נערה (דף מח: ושם) לעולם היא ברשות האב היא לו אבר בדרך ונכנסה עמו יורשה דמארדיליה לנשואין ולפירוש זה לא היתה תותרנית אלא כותבות היו במיקו כמו שאמרה או היתה יודעת שלגון היה ולכן אמרה מאן יהיב לן מכותבות לאכול עם הלגון ורבינו שמואל פירש שנשאה כבר ונמצאת תותרנית שהיה בדעתו לגרשה ומיהו קשיא דלא הוה ליה למימר הואיל ולא נכנס אחריה אלא לבודקה אלא הוה ליה למימר הואיל ונכנס אחריה לבודקה ומה שפי' רבינו שמואל מכח הך דהכא שאם היה בדעתו לגרשה שוב אין לו פירות לאו ראיה היא כדפרישית שהרי לאו נשואה היתה ומהכא לגיטין (דף יח.) נמי אין ראי' דהא בין ר' יוחנן וריש לקיש דפרק שני דגיטין (דף יז:) לא סבירא להו הכי אלא לרבי יוחנן מוכלין פירות משעת (ז)[נתינה ולריש לקיש משעת כתיבה ולמאי דמפרש ר"י התם] אית ליה לריש לקיש משעת חתימה דהא איכא נמי בין ר' שמעון ורבנן פירי משעת כתיבה עד שעת חתימה: **מיכלא** ומשתיא לא הדרי סבלונות הדרי. מוהרי הדרי והיינו סבלונות ותרי גווני מוהרי כדפי' רשב"ם לעיל(ח): **מאן** תנא דאזיל בתר אומדנא כו'. ל"ע אי שייכא הך מילתא בדברים שבלב אינם דברים ובפרק שני דקדושין (דף מט: ושם) הארכתי בה: **רבי** שמעון שזורי היא. וה"ה היה יכול לומר רבנן דידיה אלא לרבי שמעון ומחלוקתו קאמר אי נמי משום דר' שמעון שזורי אית ליה טפי דאזלינן בתר אומדנא יותר מדרבנן דידיה להכי נקט ר' שמעון שזורי:

מנין

גזירה שמא יאמרו כו': **ושמין להן הבשר בזול.** כשיחזרו לו אוכל ומשקה שהאכילם והשקם ישומו בזול כדמפ' לקמיה לפחות שליש מדמיו שבענין זה שמין כל מחזירין אוכלים הנאכלים מתחלה שלא לדעת חזרה שאילו היה יודע שצריך להחזיר לא היה אוכל משלו ומיהו בזול מיהא מחזיר. וה"נ אמרו (ב"ק דף כ.) גבי אכלה מתוך הרחבה משלמת מה שנהנית דמי עמיר בזול או דמי שעורים בזול וכן (כתובות דף לד:) גבי הניח להם אביהם פרה שאולה שחטוה ואכלוה משלמין דמי בשר בזול. ומהכא פשטינן לכל בזול דהיינו כל הדמים חסר שליש. כל זוזא משבינן ואמרי' לשלומי בארבעה דנקי ארבע מעות דהיינו שני חלקי דינר שהרי שש מעה כסף דינר ודנקא היא מעה: **מתני' שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים.** וה"ה אם חילק על פיו בלא כתיבה שאמר נכסיי לפלוני (ב) כדתניא לקמן (דף קנו:) כאמן של בני רוכל שמתה וקיימו חכמים את דבריה וכגון שהיו עדים שהיה שכיב מרע כשכתב או נתן מתנה זו או שכתב בשטר כד קציר ורמי בערסיה כדאמרי' לקמן בגמרא [קנג.]: **שייר קרקע כל שהוא.** כשיעור המפורש בגמ' [קמט:]: **מתנתו מתנה.** דמתנת שכיב מרע במקצת אם עמד מחליו אינו חוזר וכגון שכתוב בו קנין כדפסקינן לקמן בגמרא [קנא:] והלכתא מתנת שכיב מרע במקצת בעי קנין אע"ג דמית ומלוה מחמת מיתה (ג)במקצת לא בעי קנין והוא דמית [אבל אם] עמד חוזר אע"ג דקנו מיניה הואיל ומדאגת מיתה לוה מתנה זו: **מתנתו מתנה.** הואיל ושייר לעצמו הרי היא כמתנת בריא הלכך בין עומד מחליו בין מת מתנתו קיימת דשלא מדאגת מיתה נתן: **לא שייר קרקע כל שהוא אין מתנתו מתנה.** ואם עמד חוזר אפי' קנו מידו שנראין הדברים שמחמת מיתה נתן וע"מ שאם לא ימות לא יתקיים מתנה דמדלא שייר מידי אמרי' (ד) לאו אדעתא דהכי יהב ליה שאם יעמוד מחליו ימות ברעב ויצטרך לבריות. אבל אם מת מיהא מתנתו מתנה בין שייר בין לא שייר כדמוכח בגמ' [קמח:] אמר רב נחמן שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים רואין אם כמחלק מת קנו כולן כו' ואפי' לא קנו מידו קנו כל הנכסים לאחר מיתתו היכא דלא שייר מידי דדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו וטעמא מפרש בגמ' [קמז:]. ודוקא שכיב מרע שכתב כל נכסיו סתם ולא לוה מחמת מיתה ולא הזכיר דברי מיתה בשעת צואה אבל מלוה מחמת מיתה אפי' שייר קרקע כל שהוא וקנו מיניה אין מתנתו מתנה אלא אם עמד חוזר כדפסקינן לקמן בגמרא [קנא:] וכדפרישית: **גמ' מאן תנא.** דסבירא ליה דאזלינן בתר אומדנא לדעתא דנותן מתנה אע"פ שלא פירש כמי שפירש דמי דקתני היכא דלא שייר קרקע כל שהוא אמדינן דעתיה שנתייאש מן החיים ולהכי לא שייר ואדעתא דהכי יהב שאם ימות תתקיים המתנה ואם יעמוד תחזור לו ולא תתקיים המתנה: **ועמד וכתב נכסיו לאחרים.** כששמע שמת בנו אך לא פירש שבשביל מיתת בנו הוא עושה אלא סתם נתן: **מתנתו מתנה.** אחרי שלא פירש ותלה במיתת בנו דלא אזלינן בתר אומדן דעתיה ומתני' ר"ש בן מנסיא היא דקתני (ה)הכא לא שייר אין מתנתו מתנה דאמדינן דעתיה שאילו היה יודע שיעמוד מחולי זה לא היה נותן כל נכסיו: **היוצא בקולר.** ליהרג ואין דעתו מיושבת עליו כל כך וכשאמר כתבו ע"מ לתת לאשתו אמר אלא מתוך טרדו ודאגתו שכח ולא אמר תנו: **המפרש.** מיבשה לים: **אף המסוכן.** קרוב למיתה שדעתו שיכתבו ויתנו לפטור את אשתו מן הייבום נתכוין: **שאני התם דאמר כתבו.** גלי דעתיה שרוצה לתת גט דאי לאו לגרשה כתיבת גט מה צורך: **אומדנא דמוכח שאני.** שכל זמן שהיה בנו קיים לא נתן עד ששמע שמת אבל חולה כיון דרוב חולין לחיים והוא לא צוה מחמת מיתה ליכא אומדנא דמוכח כולי האי:

דומה

עין משפט
נר מצוה

סד א טוש"ע אה"ע סי' ג סעיף ה בהגה"ה:

סה ב ג ד ה מיי' פ"ו מהל' זכייה ומתנה הלכה כא כב סג טוש"ע אה"ע סי' ג סעיף ג:

סו ו מיי' שם פ"ח הל' טו סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' רנ סעיף ד:

סז ז מיי' שם הלכה יד טוש"ע שם סעיף ב:

סח ח ט י מיי' פ"ב מהל' גירושין הל' יב סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קמא סעיף טז:

◆

מוסף רש"י

דמי בשר בזול. כל זוזי מחשבינן בארבע דנקי, יקן כל היכי דמני בזול, והיינו שני שלישי דמים (ב"ק קיב. ובעיין כתובות לד: וב"ק כ: וב"מ מג:). **ואחר כך בא בנו מתנתו מתנה.** שהרי לא פירש בשעת מתנה כשביל שאני סבור שמת בני אני נותן מתנה זו (לעיל קלב.). **שאלמלא היה יודע כו'.** היינו אומדנא אע"פ שלא פירש נמי כמי שפירש דמי (שם). **היוצא בקולר.** ליהרג למלכות (גיטין סה:) שנתחייב מיתה למלכות (חולין עה.). **ואמר כתבו גט לאשתי.** כדי שלא תזקק ליבם (גיטין יג:) אף על פי שלא אמר תנו (שם סה:). **הרי אלו יכתבו ויתנו.** אף על גב דלא אמר תנו, דעתיה שיתנו לה ושתק בלוחין אף לגרש אלא שהיה בהול על נפשו (חולין שם) מתוך טרדתו שהוא בהול על נפשו לא הספיק לגמור דבריו ומעיקרא לכתבו ויתנו נתכוין (כתובות נה. ובעיי' גיטין יג: וסה.). **דמסתמא** גלי דעתיה מדאמר כתבו לשם נתינה קאמר, משום דיינא ליבמה, דלא ניחא ליה דתיפול קמי יבם (מנחות ל:). **אף המפרש.** מן היבש לים (חולין עה: וגיטין שם). **והיוצא בשיירא.** למדברות (שם ושם). **אף המסוכן.** שכיב מרע (גיטין יג:) חולה (שם סה:) מתוך חליו (חולין עה:) הגוסס, והיינו בתר אומדן דעתא דאמרינן לא אמר כתבו אלא ליתנו הואיל ומסוכן הוא לא נתכוין לצחק בה (כתובות נה.). **כיון דאמר** כתבו אף על גב דלא אמר תנו אדעתא למיתב קאמר (גיטין עב.).

◆

רבינו גרשום

אמרה ליה אין ודאי אני מריחה כמוך: מאן יהיב לן מכותבות של יריחו. תמרים ואכילנא מיניה אותו צנון. ואמרו חכמים הואיל ונכנס אחריה לבודקה ולא לדבר אחר לא אמרינן בא עליה שוב ואשתו גמורה היא ואינו יורשה. ואיכא דאמרי נשואה היתה הואיל ונכנס אחריה לבודקה על דעת כן [נכנס] שדעתו נוטה בה לגרשה אם היא תותרנית אינו דין שיורשה הואי דגמר בלבו בחייה לגרשה ומתה לאלתר דיינינן ליה כמאן דגרשה ואינו יורשה: סבלונות הדרי. וכל תכשיטין ששלח לה כדי להביאם עמה: מאכל ומשתה. ששגר למהר מקדושין לא הדרי הואיל ואכל שם בדינר: הדרא בה היא. אע"פ שאכל שם בדינר הדר כל מאכל ומשתה ואפי' כישא דירקי אגודה של ירק: ושמין לו דמי בשר בזול. כלומר אם אכל שם אין מחזירין לו כל הבשר והמאכל כשיעור אותן דמים שהיה שוה כששילה לשם אלא כל זוז שנתן לה במאכל מחשבין ליה ד' דנקי. הזוז מחלקין לו' חלקים ד' חלקים תחזור לו וב' חלקי' מנכה לו היינו שליש מנכה: פיסקא שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים ושייר קרקע כל שהוא. לעצמו שלא כתב כולו אע"פ שעמד מתנתו מתנה דאמרינן הואיל ששייר קרקע אמרינן דעתיה למימר דלהכי שייר דלסמוך עילויה שיתפרנס במנה אי קאים ולא תחזור לו עולמית מה שנתן. אבל לא שייר

מסורת הש"ס

א) [כתובות לד: ב"ק כ. קיז. ב"מ מג:]. ב) [שבת פ"ג מ"ו לקמן קנ:]. ג) לקמן קנא., ד) לעיל קלג. [תוספתא כתובות פ"ד], ה) [נ"ל שאלמלא עי' תוס' מגילה כא.], ו) נ"ל דתנן, ז) גיטין יג: סה: חולין עה: [מנחות ל: טבול יום פ"ד מ"ה], ח) [תוספתא דכתובות פ"ד], ט) [דברים לד.], י) [יבמות כט: ע"ש], כ) [במדבר כו.], ל) [דף קמו.], מ) [כדפירישית. רש"ש], נ) [גי' רש"ל וגי' רש"ש כתיבה ולר"ל משעת נתינה ולמאי דמפרש אית ליה], ס) [דף קמה. ד"ה מוהרי].

◆

הגהות הב"ח

(א) גמרא מאן יהיב וכו' עליה חורבה: (ב) רשב"ם ד"ה שכיב מרע וכו' כדתנן לקמן: (ג) ד"ה מתנתו וכו' מחמת מיתה לא בעי כצ"ל ותיבת במקצת נמחק: (ד) ד"ה לא שייר וכו' אמרינן ודאי לאו אדעתא: (ה) ד"ה מתנתו וכו' דקתני היכא דלא שייר: (ו) תוס' ד"ה נכנס וכו' דבארוסה מיירי ונכנס אחריה לראות אם היא תותרנית לא ישאנה ואם אינה וכו' יורשה דקתם אבר דידיה:

◆

רבינו גרשום (המשך)

קרקע כלל אין מתנתו מתנה ואם עמד חוזר במה שנתן. ובתר אומדן דעתא אזלינן במתני': מאן תנא דמתני' דאזיל בתר אומדנא: רבי שמעון בן מנסיא אומר אין מתנתו מתנה. דאומדן דעת הוא. שאילו היה יודע שבנו קיים לא היה נותן ומתני' ר' שמעון בן מנסיא היא: רב ששת אמר מתני' ר' שמעון שזורי היא. דאזיל בתר אומדנא. היוצא בקולר ליהרג ואמר כתבו גט לאשתי שלא תפול ליבם אע"ג דלא אמר כתבו ותנו הרי זה יכתבו ויתנו. מה שאין כן בשאר אינש דעלמא אמר כתבו לחוד אין כותבין ונותנין משום שמא משחק הוא בה אבל זה שהוא בסכנה גמר ומקנה לה אע"ג דלא אמר תנו דהאי דלא אמר תנו משום שהיה בהול בצרתו ולא הספיק לומר תנו שהיו מוליכין אותו בקולר וכן במפרש בים שאמר כתבו והיוצא בשיירא במדבריות בארץ מרחקים שאינו יודע אם יחזור אם לאו אע"ג דלא אמר תנו יהבינן לה דגמר בדעתי' למימר ומשום טרדא לא אמר: ר' שמעון שזורי אומר אף המסוכן. שמסוכן בחליו שאין יודע אם יחיה אם לאו אם אמר כתבו כותבין ונותנין לאלתר דאזיל בתר אומדנא דהאי לא רצה לשחק בה והאי דלא אמר תנו שהוא טרוד בחליו. ר' שמעון מוסיף על ת"ק הוא ולא פליג עליה אלמא דר' שמעון שזורי אזיל בתר אומדנא. ורב נחמן דמוקי מתני' כר' שמעון בן מנסיא מ"ט לא מוקים כר' שמעון שזורי שאני התם דלאו אומדן דעת הוא אלא בפירוש גלוי דעת הוא דכיון דאמר כתבו ודאי רוצה שיתנו לה. והאי דלא אמר ותנו מרוב פחד וטרוד ולאו אדעתיה. אבל גבי ר' שמעון בן מנסיא ודאי איכא אמדות דעת שאילו היה יודע שבנו קיים לא היה כותבו. ורב ששת דמוקי כר"ש שזורי מ"ט לא מוקים לה כר"ש בן מנסיא. אמר לך רב ששת אומדנא דמוכח שאני. כלומר התם מוכחא מלתא ומפורסמת היא להיכא דשמע שמת בנו וכתב כל נכסיו לאחר ואחר כך בא בנו אין מתנתו מתנה דודאי מוכחא מלתא ולא אומדנא היא שאילו היה יודע שבנו קיים לא היה כותבן והתם שאני. אבל הכא גבי ר' שמעון שזורי דקאמר כתבו גט לאשתי דמסוכן היא ולאו מוכחא מלתא כולי האי האי דאמר כתבי דלדעת כן אמר כתבו דליתנו דאזלינן